

2. Жураковский В.Т. Вузовский преподаватель сегодня и завтра / В.Т. Жураковский // Высшее образование в России. – 2000. – № 3. – С. 3 – 11.
3. Левшин М.М. Неперервність у формуванні інформаційної культури майбутніх учителів і учнів початкових класів / М.М. Левшин // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К. : Наук. світ, 2003. – Вип. № 6. – С. 91 – 95.
4. Макаренко Л.Л. Комп'ютерна грамотність як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.Л. Макаренко. – К., 2007. – 22 с.
5. Савченко О.Я. Інваріантна компонента у підготовці вчителя початкових класів: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (Київ, 1-2 квітня 2004 р.) / О.Я. Савченко; укл. Л.Л. Макаренко, М.С. Севастюк, О.П. Симоненко. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – С. 3-7.
6. Соколова І.В. Інформаційна компетентність вчителя іноземної мови: структура, зміст, критерії, умови формування / І.В. Соколова // Педагогічний процес: теорія і практика. – К.: Вид-во П/П «ЕКМО», 2004. – Вип. 2. – С. 209-225.
7. Суховірський О.В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Суховірський. – К, 2005. – 20 с.
8. Шапошнікова І.М. Засоби реалізації завдань практичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи / І.М. Шапошнікова // Наукові записки. Серія: Історичні та педагогічні науки. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – Вип. 46. – С. 150-155.
9. Шейлз Дж. Коммуникативность в обучении современным языкам / Дж. Шейлз. – Страсбург: Совет Европы Пресс, 1995. – 349 с.

Up-to-date requirements for a primary elementary school teacher, his personality, his professional skills and his grounding are analyzed in the article. A complex of requirements, which forms the basis of primary school teacher grounding in the distance teaching technologies usage and which should be implemented in the lifelong education process, is defined in the article.

Key words: *controlled from distance teaching, information teaching technologies, primary school teacher lifelong education.*

УДК 371.3.502.3

Ратушняк О. М.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто сучасні принципи формування екологічної компетентності школярів початкових класів. Автором подано практичні педагогічні підходи спрямовані на формування екологічної етики та світогляду учнів в навчальному процесі.

Ключові слова: *початкова освіта, екологічна методологія, екологічне виховання, екологічна етика, екологічна компетентність.*

У сучасному розумінні під екологічною компетентністю розуміють здатність особистості вирішувати різного рівня проблеми і завдання, що виникають у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, формування екологічної культури, мотивів, знань, навчального й життєвого досвіду, пов'язаних із збереженням довкілля. Екологічна компетентність дає змогу сучасній

особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку. Тому екологічна освіта потребує особливої уваги, оскільки збалансованість є результатом узгодження економічно-соціального розвитку суспільства та збереженням довкілля.

Формування екологічної компетентності громадян України є одним з найголовніших пріоритетів розвитку освіти, що проголошено деклараціями ООН і врегульовано низкою інших законодавчих документів нашої держави.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський стверджував, що природа лежить в основі дитячого мислення та творчості. Учений вважав, що формувати у людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. Основою екологічної підготовки мають бути, звичайно, біологічні знання — закони життя живої природи і розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколишнього середовища [1]. Процес формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики враховано розробці Державного стандарту, запровадженому МОН України в загальноосвітніх школах з 2012 року.

Проблема екологічної освіти і виховання в Україні надзвичайно актуальною і має велике значення для сьогодення та майбутнього. Тому, враховуючи великий досвід громадських організацій, науковців і педагогів, необхідно об'єднати зусилля з досвідом установ системи освіти у розв'язанні проблем екологічної освіти та виховання у державі.

Нині в умовах широкомасштабного економічного розвитку передових країн світу постає нагальна проблема нагромадження та поглиблення наукових знань, зростання рівня освіченості нації [2, с. 3; 3, с. 5], що невід'ємно віддзеркалюється на політичному та економічному становищі країни, на її інформаційному просторі та глобалізації проблем виживання людства [4; 5]. Це особливо є актуальним, адже поряд із глобалізації людської цивілізації постає проблема забезпеченості їх продуктами харчування, якісною водою; всебічно обговорюються та розробляється стратегія боротьби людства із загальним потеплінням клімату, пошуку та застосування альтернативних джерел енергії; запроваджуються заходи у боротьбі із поширенням інфекційних хвороб. Саме такі передумови вимагають від кожної людини новітнього розуміння екологічного розвитку людства в гармонії з природою — важливим пріоритетом розвитку сучасного суспільства, що відіграє надзвичайно важливу роль у еволюції цивілізації і природи, відповідальності щодо неї [6, с. 45; 7]. Тому формування екологічної культури кожної людини, і всього суспільства в цілому, є таким же важливим завданням школи, як і формування культури людських відносин.

Екологічна свідомість як важлива частина світогляду школярів формується в процесі екологічного виховання. Воно являє собою систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток екологічної освіченості і вихованості дітей; накопичення екологічних знань, формування вмінь і навичок діяльності в природі, морально-естетичного світогляду, високоморальних особистісних якостей і твердої волі у здійсненні природоохоронної роботи [3; 5; 8]. Екологічне виховання здійснюється в результаті цілеспрямованого навчання. Учні в процесі вивчення різних предметів збагачуються екологічними знаннями. Цей взаємозв'язок і обумовленість різноманітних видів діяльності визначають систему екологічного виховання [8–10].

Мета і завдання дослідження полягає у розробці та впровадження сучасних методологічних підходів формування екологічної етики та світогляду учнів початкових класів.

Формування екологічних компетентностей в сучасній школі відбувається в полі гуманістичної освітньої парадигми та на засадах дидактичних принципів гуманізації, гуманітаризації, інтеграції, диференціації і реалізуються через особистісно-орієнтовані технології навчання. Такий підхід сприяє самореалізації особистості учня в житті, його соціальній адаптації, конструктивній суспільній діяльності і є умовою формування громадянина України.

Нині існують різні тенденції екологічної освіти стосовно пріоритету формування тих або інших підструктур екологічної свідомості. Більшість учених схиляються до необхідності популяризації екологічної просвіти громадян, через засвоєння екологічних знань і виховання здатності бачити комплексні проблеми в природному середовищі, щоб запобігти екологічній кризі.

Для забезпечення успіху в формуванні в учнів екологічних понять, елементів екологічної культури застосовується ціла низка сучасних методів та педагогічних прийомів. Одним із перспективних є *метод проектів*. Це спосіб організації педагогічного процесу, що базується на взаємодії педагога і вихованця між собою і довкіллям. Саме виконання учнями конкретного проекту забезпечує поетапний практичний підхід формування їх світогляду. Нами використовується різномісні підходи застосування методу, що різняться як за цільовою установкою (ігровий, творчий, пізнавальний, вирішення проблеми, проект — вправа тощо), так і за складом учасників (колективний, груповий, індивідуальний) та терміном виконання (довготривалий, короткочасний). Саме використання цього методу найбільш повно сприяє формуванню екологічних знань учнів, збагаченню їх життєвого досвіду у процесі конкретної взаємодії, з об'єктами живої природи, формуванню понять про взаємозв'язки у природі, розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості дитини у процесі її спілкування з природою.

У наукових працях Г. Тарасенко визначено ціннісне ставлення особистості до природи як ставлення до життя загалом. За таких умов відбувається формування у учнів нового екологічного мислення. З цією метою, вказує вчена, варто змінити агресивно-споживацький підхід до природи на любовно-творчий, який і стане основою розповсюдження етики і естетики на систему взаємовідносин людини і природи [5].

Природа в освітніх закладах представлена, насамперед, як об'єкт наукового вивчення, що й обумовлює відповідні форми й методи навчально-виховної роботи. В той же час майже не акцентується увага на тому, що природа є соціальною цінністю, яка визначається моральними та естетичними імперативами, виробленими людською культурою. Педагог повинен розуміти, що основним об'єктом і предметом екологічної освіти й виховання має стати суб'єктивне, індивідуальне відображення соціальної цінності природи в свідомості вихованця, що відбувається в системі його ціннісних орієнтацій.

У сучасному розумінні екологічна освіта повинна ґрунтуватись на екологічно-ціннісних принципах через поєднання біологічно-матеріальних та соціальних потреб [2].

Основні екологічні поняття — взаємозв'язок живих істот одна з одною, довкіллям, різноманітний вплив людини на природу, розкриваються на *уроках природознавства*. І чим раніше учні їх засвоять, тим вагомішим буде результат. Адже в цей період виховуються основні риси характеру особистості спілкування з природою. Процес пізнання природи та її законів кропіткий, він здійснюється шляхом спостережень та відкриттів. Відчуття краси, розуміння природи не приходить саме по собі. Найповніше забезпечують творчий розвиток кожного учня індивідуалізація та диференціація навчання. Велика увага приділяється на уроках природознавства вихованню спостережливості, пробудженню фантазії дитини, розвитку навичок проведення експериментів, розв'язанню творчих завдань, виробленню умінь порівнювати, аналізувати і знаходити шляхи розв'язання і проблемних ситуацій. Кожний проект маленький крок на шляху до екологічної культури, і краплина у те море життєвого досвіду, яке формує особистість. При цьому чітко визначається, коли і з якою метою буде використовуватись конкретний проект; місце та умови проекту (урок, позакласні заняття, домашнє завдання); за потреби забезпечується належним обладнанням; діти опрацьовують відповідну літературу, інформаційний матеріал; здійснюється систематичний контроль за його виконанням, за оформленням дібраних матеріалів. Виконання проекту дітьми розпочинається з визначення — «мої кроки від підніжжя до вершини», тобто з планування дій. При цьому необхідно враховувати психологічні особливості молодших школярів, які не дозволяють ставити перед ними надто віддалені завдання чи охоплювати одночасно декілька напрямків діяльності. Далі нами

здійснюється поетапне виконання самого проекту і запис результатів у картку «Мій проект». Така картка є своєрідним «путівником» — підказкою молодшому школяреві в організації роботи за цими проектами. Підведення підсумків роботи над проектом при цьому проводиться у формі гри, змагання, конкурсу, свята, залежно від його змісту та інших особливостей.

При вивченні теми «Рідний край» у 1 класі учні знайомляться з основними природоохоронними поняттями («Охорона водойм», «Охорона рослин», «Охорона тварин», «Червона книга»). Показовим прикладом є індивідуальні завдання учням «Намалюй веселу та сумну квіточку», проведення рольової гри «Розмова з сім'єю оленів». Практичним моментом уроку є екскурсії до ботанічного саду, де діти мають змогу ознайомитись з рідкісними та охоронними рослинами, а також взяти участь у міні-проекті «Як облаштувати джерело».

Значна увага екологічному вихованню *нами зосереджується на уроках української мови (навчання грамоти)*. При підготовці до уроку, чітко визначаються логічні зв'язки між його етапами. Створюються і розв'язуються проблемні ситуації, застосовуються різні форми і методи викладу навчального матеріалу, поєднується індивідуальна робота з колективною, самостійна з фронтальною, групова з роботою в парах. Для актуалізації опорних знань, умінь і навичок пропонуються підготовчі вправи, мотивуючи знання дітей і створюючи проблемні ситуації для наступної, пошукової діяльності. Велика увага також приділяється роботі учнів з художнім словом написанню творчих робіт. Саме цей вид роботи дає можливість кожному учневі виявити свою індивідуальність, оперуючи набутими на попередніх уроках знаннями, сприяє збагаченню лексичного запасу школярів, допомагає осмисленню різних функцій зображувальних засобів мови. З цією метою практикуються різноманітні вправи, які сприяють розвитку знань про довкілля та вихованню бережливого ставлення до навколишнього світу; проводяться зорові, слухові, зорово-слухові, пояснювальні, попереджувальні диктанти з природничо-екологічним змістом, які сприяють збагаченню словникового запасу учнів, розвитку мовленнєвої діяльності; використовуються дидактичний і роздатковий матеріал екологічного змісту. Для створення емоційно-чуттєвої атмосфери уроку демонструються репродукції картин художників-пейзажистів у супроводі класичної музики на тему природи. Впровадження екологічних проектів «Ліс дякує і сердиться», «Розвідка осінніх прикмет (весняних, зимових)» та інших на уроках української мови дають можливість зробити навчання школярів захоплюючим, різноманітним, особистісним і суспільно-значущим.

На уроках читання при опрацюванні текстів з букваря «Про що шепотіли берізки» перед дітьми ставимо проблемне запитання: *чи не зустрічали вони пташине гніздо у природі?* А за бажанням учнів пропонуємо самостійно (або за допомогою батьків) відшукати інформацію про гніздо ремеза. Прочитавши текст «Лісовий майстер», звертаємо увагу на важливість у природі дятла. Дітям демонструємо мультимедійну презентацію про життя цього птаха, його значення у природі.

Аналогічні методичні підходи також використовуються і *на уроках математики* (цікаві задачі про масу тварин, відстань перельоту птахів, визначення довжини тіла тварин, тривалість життя комах тощо).

Значна увага екологічному вихованню приділяється на уроках образотворчого мистецтва і трудового навчання, виготовляючи попереджувальні знаки для правильної поведінки в природному середовищі, малюючи плакати екологічного змісту, оформлюючи відповідні проекти. Діти на уроках зображують мешканців лісу: диких тварин та птахів. Під час опрацювання теми уроку з образотворчого мистецтва «Їжачок-хитрячок» дітям демонструємо уривок із відеофільму, у якому розповідається про життя і користь їжачка.

На уроках трудового навчання, після відповідної домашньої підготовки (збір інформації про життя черепахи), діти мають змогу власноруч виготовити аплікацію на тему «Весела черепашка». Усі роботи дітей виставляються на класному стенді.

Екологічна компетентність повинна формуватись не лише на уроках, а й *в позаурочний час*. Виховні заходи екологічного змісту «Природа просить допомоги», «Охороняйте перво-

цвіти», «Зустріч птахів», «Розмова дерев», «Зелена аптека», «В гостях у мудрого лісовичка» допомагають розкрити естетичне, пізнавальне, оздоровче, практичне значення природи в житті людини, сформувати та розвинути знання про екологічні зв'язки про взаємозв'язки людини з природою. Новим заходом в екологічному вихованні є переведення акції збору використаних батарейок «Збережемо довкілля». Традиційним заходом є виготовлення годівничок під акцією «Врятуємо зимуючих птахів».

Результатом екологічної освіти та виховання є особистість із сформованими екологічними компетентностями та високим інтелектом, яка у майбутньому зможе розв'язувати екологічні проблеми на основі наукових знань процесів розвитку природи, керуючись національними гуманістичними ідеалами і традиціями.

Система екологічного виховання, яка здійснюється на уроках та в позаурочний час, дає можливість учням зрозуміти: в яких фарбах, образах, словах, мелодіях постає перед кожним оточуючий світ, який відрив душі на різноманітні контакти з довкіллям, чи не байдужа вона, чи не проникло в неї зло, що доброго може внести кожен в навколишній світ. У результаті формується позитивний морально-психологічний клімат у класному колективі, особистий досвід дитини, її моральні риси. Це нам доводять спостереження, проведенні шкільним психологом.

Сформованість у дітей певних моральних норм нами визначалась засобом анкетування. Проведений статистичний аналіз відповідей виявив, що у 82,7 % учнів сформоване стійке, активно-позитивне ставлення до моральних норм; у решти учнів (17,3 %) — це ставлення активне, проте недостатньо стійке (можливі компроміси). Пасивного і негативного ставлення дітей до моральних норм нами не відмічалось.

Багаторічна педагогічна практика показує, що процес формування екологічної компетентності молодшого школяра в своєму розвитку поділяється на три етапи: етап — 1-2 класи, етап — 3 клас, етап — 4 клас.

Етап пов'язується з набуттям дитиною екологічно-орієнтованого їх особистого досвіду, в результаті спостереження за різними станами навколишнього середовища, які супроводжуються поясненням вчителя, виконанням запропонованих вчителем правил поведінки. В результаті учні: проявляють інтерес до об'єктів навколишнього світу, умов життя людей, рослин, тварин, роблять спроби оцінити їх стан з позиції добре-погано; з бажанням беруть участь в екологічно орієнтованій діяльності; емоційно реагують на зустріч з прекрасним і намагаються передати свої почуття в доступних видах творчості (розповідь, малюнки) прагнуть виконати правила поведінки на вулиці, в транспорті, під час прогулянок в сад, ліс тощо; проявляють готовність надати допомогу людям, тваринам, рослинам; роблять спроби контролювати свої вчинки, щоб не завдати шкоди довкіллю.

Екологічне виховання школярів початкових класів необхідно для їх гармонійного розвитку з природою. Результатом екологічної освіти та виховання учнів є особистість із сформованою екологічною культурою та високим інтелектом, яка в майбутньому зможе розв'язувати екологічні проблеми, а також на основі набутих наукових знань та керуючись національними гуманістичними ідеалами і традиціями буде всебічно зберігати природу, раціонально використовувати її ресурси.

Список використаних джерел

1. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 6 трав. 2001 р. № 433 / Освіта України: Нормат.-прав. док. — Офіц. вид. — К. : Міленіум, 2011. — 163 с.
2. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів : навч.-метод. посіб. / Н. В. Казанішена ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. — 74 с.
3. Пономаренко Л. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання / Л. В. Пономаренко — Х. : Вид. група Основа, 2009. — 144, [1] с.

4. Павлютенко Є. М. Формування екологічної культури в сільських школярів / Є. М. Павлютенко, Т. Ф. Рябчук. — Х. : Вид. група Основа, 2011. — 128, [1] с.
5. Тарасенко Г. С. Естетична цінність природи в системі стратегічних орієнтирів екологічного виховання / Г. С. Тарасенко // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 1. — С. 170-177.
6. Дубровина Л. М. Как прекрасен этот мир : интегрированный урок окружающего мира и музыки. II класс / Л. М. Дубровина // Начальная школа. — 2009. — № 9. — С. 20-23.
7. Капська Е. Соціальна педагогіка: підручник. / Е. Капська — К. : Центр навчальної літератури, 2010. — 256, [1] с.
8. Зыкова Е. Н. Этнокультурные традиции в формировании экологического мышления / Е. Н. Зыкова // Начальная школа. — 2010. — № 11. — С. 45—51.
9. Беневольская Н. А. Экологическое воспитание младших школьников на уроках изобразительного искусства / Н. А. Беневольская // Начальная школа. — 2009. — № 2. — С. 51-55.
10. Боровская Л. А. Лес — природное сообщество / Л. А. Боровская // Начальная школа. — 2010. — № 12. — С. 38-42.

Modern approaches of ecological education at primary school were considered in the article. Practical pedagogical methods were presented by the author, which are focused on the formation of ecological ethics and pupils' world-view in the study process.

Key words: *primary education, ecological methodology, ecological upbringing, ecological ethics, ecological competence.*

УДК 378.091.39:37.011.3-51

Талаш І. О.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті зроблено спробу узагальнити теоретичні відомості щодо особливостей використання інноваційних педагогічних технологій в умовах впровадження модульно-рейтингової технології навчання у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: *інноваційні педагогічні технології, модульно-рейтингова технологія навчання, модульна програма, кейс-метод, інтерактивні технології навчання.*

Реформування вищої освіти зумовлює необхідність розв'язання проблеми пошуку ефективних шляхів організації навчально-виховного процесу, становлення особистості майбутнього професіонала – вчителя початкової школи. Зміна парадигми освіти відбувається на всіх рівнях – від дошкільної до вищої, що зумовлює зміну вимог до педагогів, до їх професійних якостей. Відповідно, вища педагогічна школа покликана підготувати фахівців, які б відповідали соціальному замовленню, сучасним умовам навчально-виховного процесу певної ланки освіти. Загальною тенденцією сучасної освіти є орієнтація на впровадження особистісно-орієнтованого підходу в межах певних інноваційних педагогічних технологій. У вищій школі це реалізується в зміні стосунків в системі «викладач – студент» із суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні, шляхом упровадження модульно-рейтингової технології в навчальний процес вузу, коли особистість студента знаходиться в центрі уваги викладача. Разом із тим, виникає низка утруднень під час реалізації кредитно-модульної технології в системі вищої освіти, оскільки її впровадження повинно відбуватися з урахуванням специфіки підготовки майбутніх фахівців, відповідно, ця технологія буде зазнавати певних модифікацій залежно від